

der sagde. Naar jeg fremhævede et Par enkelte Emner som dem, der viste sig at have været Sjensstand for Behandling i disse Skoler, nævnte jeg dem kun, fordi det udtryffeligt i Programmet er sagt, at disse Emner ere behandlede med Udførlighed; netop det er udtryffeligt fremhævet. Hvis de kun leilighedsvis havde været nævnte, skulde jeg sandelig ikke have berørt dem; men, som sagt, det har alligevel ikke kunnet undre mig, at mine Ytringer i Almindelighed ikke have kunnet finde Behag, thi jeg veed jo, i hvilken Grad der blandt dem, som sværme for Højskolevesenet, er en Fordring om, at man ubetinget skal hylde den Ide, ubetinget skal tro paa, at der maa udrettes noget Godt, naar en Højskole danner sig, og jeg veed jo, at man paa ingen Maade vil tillade Andre at forlange Bevis for, hvad der udrettes paa disse Skoler. Hvad Prøver angaar, da er dette jo Noget, som er aldeles banlyst. Jeg vil ikke bruge det forhadte Navn Examen, men en Prøve i en eller anden Form har man dog ellers altid antaget for at være ganske hensigtsmæssig i alle Skoleindretninger, ikke blot for at overbevise det udenfor staaende Publikum om, at der udrettes noget Godt i disse Skoler, men ogsaa for Elevernes og Lærernes egen Skyld. Det hører jo imidlertid med til den hele Theori i disse Skoler, at Sligt maa ikke have. Under disse Omstændigheder kan jeg altsaa paa ingen Maade undre mig over, at mine Bemærkninger, som efter min Formening vare meget beskedne, og i hvilke jeg udtryffeligt forbeholdt mig min egen mangelfulde Kundskab med Hensyn til disse Forhold, have vakt noget Anstød. Men hvad der derimod i høj Grad har forundret mig, er den — jeg kan ikke kalde det Andet — kolossale Misforstaaelse, som det ærede Medlem for 1ste Kredts (Xermanen) igaar gjorde sig skyldig i med Hensyn til mit Foredrag, idet han sagde, at jeg vilde opstille en Klasseforskjel af den allergrelleste Art med Hensyn til, om Kundskab skulde kunne anses gavnlig for de Paagjældende eller ikke. Naar jeg i mit Foredrag nævnte den agerdyrkende Middelstand, saa kunde det albrig falde mig ind, at Nogen kunde nærme den mindste Tvivl om, hvad jeg mente dermed. Jeg kan ikke indse, at der dermed kunde menes Andet end Gaardmandsstanden her i Landet, og det er min Mening, at det kan være overmaade gavnligt for unge Gaardmandsønner, som ikke have nydt nogen anden Undervisning end den, der faaes i Almuekolerne, at komme ind paa en saadan Højskole, for derved at vækkes til Interesse for aandelig Beseffigelse, og da det jo upaatvivleligt altid vil være Tilfældet, at saadanne unge Mennesker, om de end ikke kunne bidrage det hele Beløb, som udfordres dertil, dog i alt Fald kunne bidrage en anseelig Del deraf, saa finder jeg, at man deri har en vis Garanti for, at der er nogen Nødv. i den Interesse, som de saaledes søge fyldestgjort. Der-

imod finder jeg det urigtigt, at Statskassen skal udrede saa at sige Alt eller næsten Alt som Bidrag til, at saadanne unge Mennesker kunne nyde Undervisning eller Underholdning, thi om det er en Undervisning eller blot en Underholdning, som den Paagjældende nyder paa Højskolen, er jo Noget, som ganske er overladt til Individet efter hans Giendommelighed. Jeg siger, at det forekommer mig at være uret at forlange, at Staten skal saa at sige udrede Alt, hvad der udfordres til, at saadanne Uformuende kunne komme ind paa Højskolerne, og idet dette var min Hovedbetragtning, tilføiede jeg, at jeg derhos nærede i høj Grad Tvivl, om det ikke i mange Tilfælde slet ikke vilde være til Gavn for de Paagjældende selv. Det er ganske vist gavnligt og nyttigt for Enhver at erholde et nyt og friere Syn over Livet; det er gavnligt, at hans Fantasi bliver sat i Bevægelse og vækket; men der er en anden Ting, som staaer i Forbindelse dermed, og som ikke altid er saa godt. Det er nemlig, naar der derved bliver vækket Aspirationer efter Noget, som under alle forhaandenværende Omstændigheder maa anses for uopnaeligt, og naar Vedkommende derved bliver mindre tilfreds med sin Stilling og saaledes gaar fra Skolen med — hvor store Kundskaber, det kan være tvivlsomt, men i alt Fald med en Forandring i sin Sindsstemning, som ofte ikke vil være heldig. Jeg vil paa ingen Maade sige, at den Fattige ikke skulde kunne aspirere høit. Saaledes som vore Forhold nu ere, er der Intet, som den Fattige ikke kan aspirere til, naar han vil anvende Flid, Anstrengelse og Arbejde derpaa. Men Ting er den, at, vil man vække saadanne Aspirationer hos den Fattige, hos den Uformuende efter at komme frem, saa skal man samtidigt ogsaa vække ham til Arbejde, Anstrengelse og Flid; thi det er den eneste Vej, ad hvilken det kan naas. Denne Betragtning, som jeg affattede i almindelige Udtryk, kunde jo umulig — forekommer det mig — netop paa Grund af de Udtryk, jeg anvendte, forstaaes, som om jeg ene vilde have den anvendt paa den fattige Landalmue. Nei, jeg talte og tænkte ikke blot paa den fattige Landalmue, men paa de Uformuende af alle Stænder og Klasser, altsaa ligesaagodt paa Sønner af uformuende Kjøbstadsborgere og Sønner af uformuende Embedsmænd; til dem har jeg selv hørt. For dem alle mener jeg, at det er af Bigtighed, at de itide vænnes til Arbejde og til Anstrengelse, naar de vilde blive til Noget, og naar jeg berørte dette Punkt, var det — jeg vil tilstaa det fuldt ud — fordi det er forekommet mig, at den Retning, som især har baa- ret den hele Højskolelag, i sin Zver for at pointere den frie Udvikling og at pointere, at man skal lade de aandelige Gøner frit udfolde sig uden Tvang, har glemt, at der ved Siden af er en Tvang, som dog ikke er aldeles unyttig, det er den Tvang, som man kalder Disciplin. Man